

MILJØVERNDEPARTEMENTET

Norsk natur er i verdensklasse

Bildet viser: Møysalen nasjonalpark på Hinnøya i Nordland
Navnet Møysalen kommer fra den karakteristiske formen på fjellmassivet. Rett sør for selve toppen ligger Lille Møya og Store Møya. I følge sagnet er de to forsteina trolljenter. Selve salen er enten taket over møyenes sal eller møyenes ridesal.

Velkommen til orienteringsmøte om verdiskapingsprogrammet for naturarven

Dette har vil ventet lenge på

Glad for at vi nå kan gå i gang med dette programmet

Blir spennende å se hva som kommer ut av det

Norsk natur ER i verdensklasse!

Natur i verdensklasse gir minner for livet

Bildet viser: Skageflå, Geirangerfjorden

Å oppleve norsk natur i verdensklasse gir minner for livet

Det amerikanske reisemagasinet *National Geographic Traveler Magazine* kåret i 2004 norske fjorder til **verdens beste** blant 115 av verdens fremste reisemål.

Et uttrykk som kommer igjen hos mange turister i Norge er: «ekte vare».

Norsk natur gir opplevelser

Norge er mer enn fjorder

Vi har stille vann og vide vidder

Vi er Europas grønne lunge

Vi har verdier som vil bli mer og mer etterspurt – fordi de er mangelvare i mange land:

urørt natur og attraktive kulturlandskaper som kilde til rekreasjon og opplevelse.

Vi har mye å være **stolte** av i Norge

Vi kan tilby naturopplevelser av mange slag

Fiske, jakt, enkelt friluftsliv, ro og avkobling

De som liker ekstremsport kan klatre i fjell og breer

Villrein

4

© Tore Wuttudal / NN / Samfoto

Villrein

Bildet viser: Villrein på vinterbeite i Åmotsdalen på Dovre. Oppdal kommune. Sør-Trøndelag

Postkortaksjonen. Dovre fikk ansvar for villrein, som Norge har et internasjonalt ansvar for å bevare.

Viktig å ta vare på villreinen.

Reinen følger fortsatt gamle trekk som veidefolket visste å utnytte sine sinnrike fangstsystemer.

Norsk villreinsenter

Villreinutstillinga på Skinnarbu

- stor lokal oppslutning
- samarbeidsvilje og engasjement som gjør at disse planene kan realiseres
- det er viktig at besøkende får en helhetlig forståelse av hva som påvirker villreinen og villreinstammens mulighet til å overleve på lang sikt.

Nasjonalparksentra som kompetansearbeidsplasser i distriktene

Norsk natur kan serveres bedre

Bildet viser: stien opp mot Besseggen fra Gjendesheim Turisthytte
Besseggen er en av landets mest besøkte turistruter, viktig reisemål.
Mange besøkende får storslåtte naturoplevelser.
Det er stor slitasje på stiene i området, særlig opp fra Memurubu og Gjendesheim.

Venstre bilde er fra våren 2005, like før starten av arbeidet med "Stiprosjektet i Jotunheimen". Høyre bilde er etter-bilde fra samme stien.

Mye hyggeligere start på turen

Vi har en utmerket råvare i norsk natur, men den kan med fordel serveres bedre

Vi har ikke utnyttet potensialet fullt ut

Vi har langt igjen når det gjelder tilrettelegging

Ikke at vi skal tilrettelegge over alt, men en del steder er det plass til flere folk

Naturarven som verdiskaper

Bildet viser: infoskilt i Jotunheimen ved Eidsbugarden, innfallsporten til nasjonalparken i sør. Skiltet er satt opp av Statens naturoppsyn (SNO) i samarbeid med Vang kommune. Kommunen har sin informasjon på den ene skifertavlen og SNO har nasjonalparkinfo på tavla ved siden av.

Det er viktig at distrikter med verneområder også får mulighet til å utnytte sine naturområder økonomisk, til lokal næringsutvikling og turisme.

Det finnes mange muligheter til å få inntekter på aktiviteter knyttet til verneområder og andre viktige naturområder.

Verdiskapingsprogrammet for naturarven skal sette tilrettelegging inn i en større sammenheng.

Verneområdene er en ressurs

Verdiskapingsprogrammet skal bidra til at verneområdene og andre verdifulle naturområder blir en viktig ressurs i samfunnsutviklingen.

8

Innerdalen, Foto: Marianne Gjørsv

Bilde fra Innerdalstårnet i Trollheimen (landskapsvernområde), i Møre og Romsdal. Fjellet er også kjent som Blåfjell, siden det er med i NRKs julekalender for barn.

Verdiskapningsprogrammets hovedmål: bidra til at verneområdene og andre verdifulle naturområder blir en viktig ressurs i samfunnsutviklingen. Mange uutnyttede vinn-vinn-situasjoner

Gjøre de store verneområdene mer innbydende for besøkende

Hjelpe småbedrifter med infrastruktur som rasteplasser, stier og skilting

Satse på lokale krefter som vil vise fram natur uten å ødelegge den

Legge grunnlaget for ny næringsvirksomhet i distriktene

Koble naturarv og kulturarv sammen til attraktive opplevelser

Støtte innovasjon, ideer og nyskaping av opplevelsesprodukter

Bygge ned barrierer mellom sektorer (næring, landbruk, miljø)

Før.....

Bildet viser: Sti ved Bødalseter i Loen (Stryn kommune),
Jostedalsbreen nasjonalpark før tilrettelegging

Legg merke til treet rett foran turgåeren, det hjelper for å se at neste
bilde virkelig er fra samme sted

...etter

10

Dette **Er** samme sted etter tilrettelegging av stien
Treet er nå til høyre for mannen til høyre

Programmet skal gi bedre muligheter for gode opplevelser

Gode opplevelser i naturen kan få inntektene fra reiselivet til å øke

Bruke uten å forbruke

Programmet har 10 millioner i 2009, vare til 2013, KRD gir halvparten
av pengene

Skal velge ut 10 hovedprosjekter/piloter

Tilrettelegging og Infotiltak skal gjøres der det også kan bidra til
økonomisk verdiskaping, så fremt det ikke går på bekostning av
verneformålet

(må selvsagt avklares i hvert enkelt tilfelle –jfr rovfuglreiret på Knutshø
i Jotunheimen der MD **IKKE** vil tilrettelegge for mer ferdsel)

Plan- og bygningsloven

Bilde: Seterdrift og kulturlandskap i Trollheimen i Sør-Trøndelag. Utfordring – ønske om hyttebygging og helårsvei i Gjevilvassdalen for å øke tilgjengeligheten til hytteområder. Grenser til landskapsvernområdet i Trollheimen.

Bevaring av kulturlandskapet – sammenhengen mellom kultur og natur.

Ny plandel i Plan- og bygningsloven, trer i kraft 1. juli 2009. Nytt med hensynssoner.

Naturmangfoldloven

En historisk begivenhet
(Naturvernlovene av 1910, 1954 og 1970)

Foto: Reidar Hindrum

Unik natur gir unikt ansvar

Regjeringen vil snart legge fram en ny lov som skal sikre mangfoldet i norsk natur også for ettertiden.

Det blir en helhetlig lov om bærekraftig bruk og vern av naturens mangfold.

Arbeidet har pågått siden 2001 og denne regjeringen er glad for å kunne avslutte det.

Fra vern av arter og mindre steder til ...

*Marisko –
Inngår i
Junkerdals-
ura
naturreservat*

Foto: Sylvi E.O. Samstag

13

Bildet viser: Marisko fra Junkerdalsura naturreservat som ble vernet i desember 2000.

Naturmangfoldloven er en historisk begivenhet.

I naturvernloven av 1910 var det hjemmel for fredning av planter i mindre geografisk avgrensede områder.

Det første plantefredningsområdet ble opprettet på Dovrefjell.

...vern og bruk av all natur

Bildet viser: Fjell, blomstereng, telemarksku

Hvorfor er ny naturmangfoldlov viktig?

Et helhetlig grep – omfatter all natur

Innholdet i den gamle naturvernloven dekkes av ett av lovens ti kapitler (kapittel 5)

Internasjonale forpliktelser

Oppfølging av biomangfoldkonvensjonen, Bernkonvensjonen mv.

Internasjonal utvikling

Et lovverk som er på høyde med EUs naturverndirektiver

Grunnloven

Realiserer og konkretiserer Grunnloven § 110 b første og tredje ledd om at ”*Enhver har ret til ... en Natur hvis Productionsævne og Mangfold bevares*”.

Nasjonale mål

Loven vil være et sentralt verktøy få å nå målet om å stanse tapet av naturens mangfold innen 2010

Dette er en lov om **bærekraftig bruk** og vern av naturens mangfold, der også menneskets plass i naturen er synliggjort

For første gang fastsette mål, prinsipper og regler om hva som skal vurderes og vektlegges for å sikre en bærekraftig bruk av natur

Pyramiden – illustrere tankegangen i ny naturmangfoldlov

”Toppen av kransekake”: strenge virkemidler, nemlig vern (prioriterte arter kan også betraktes som vern).

Midtsjiktet: bærekraftig bruk, men med ekstra regler etter naturmangfoldloven, bl.a. fordi det dreier seg om særskilt natur (utvalgte naturtyper) eller særskilte trusler (fremmede organismer) eller en påvirkning som *kan bli* for omfattende hvis det ikke gis prinsipper (høsting og annet uttak). Miljøkvalitetsmål kan gå på en kombinasjon av disse.

Bunnen: ”hverdags”natur. Minst strenge regler, men også der felles mål og prinsipper (lovens kapittel II).

Naturtype kystlynghei

Naturtype kystlynghei

Bilde 1: Lynghei med røsslyng . Sveio, Hordaland Bilde 2: Mann driver lyngbrenning på Lygra i Lindås, Hordaland.

Trussel mot naturtypen: Inngrep/tiltak manglende skjøtsel

Eksempel: Fremmet forslag om vei over en forekomst

Forutsetninger:

- Veien vil føre til forringelse av naturtypen
- Alt. trase utenom forekomsten vil være uforholdsmessig kostbart og tungvint

Mulige løsninger:

- Nekte tillatelse til vei over forekomsten
- Gi tillatelse til vei mot at Vegvesenet bekoster etablering/utvikling av tilsvarende forekomst et annet sted
- Gi tillatelse til vei uten betingelser (f.eks. fordi tilsvarende forekomster finnes flere andre steder)

Kunnskapsbasert forvaltning

Vitenskapelig kunnskap

Erfaringsbasert kunnskap

Kunnskap ved bruk og vern av natur

Vurderingsplikt når kunnskap viser at natur er truet

Foto: © Trym Ivar Bergsmo / Samfoto og Statens naturoppsyn

17

Naturmangfoldloven legger opp til kunnskapsbasert forvaltning.

Loven vil slå fast at alle som fatter beslutninger som kan påvirke natur må bruke kunnskap.

Vitenskapelig kunnskap og erfaringsbasert kunnskap.

Kunnskap ved bruk og vern av natur, for eksempel ved høsting, vern, fremmede organismer og utbyggin.

Vurderingsplikt når kunnskap viser at natur er truet – Bør arter prioriteres eller naturtypen utvelges?

Forvaltningsprinsipp for arter:

- For arter på land, i vassdrag og innsjøer kreves tillatelse før høsting og annet uttak. Reguleres av NML, viltloven og lakse- og innlandsfiskloven
- For marine arter er høsting i utgangspunktet tillatt. Reguleres av havressursloven

Utvalgte naturtyper - slåttevær

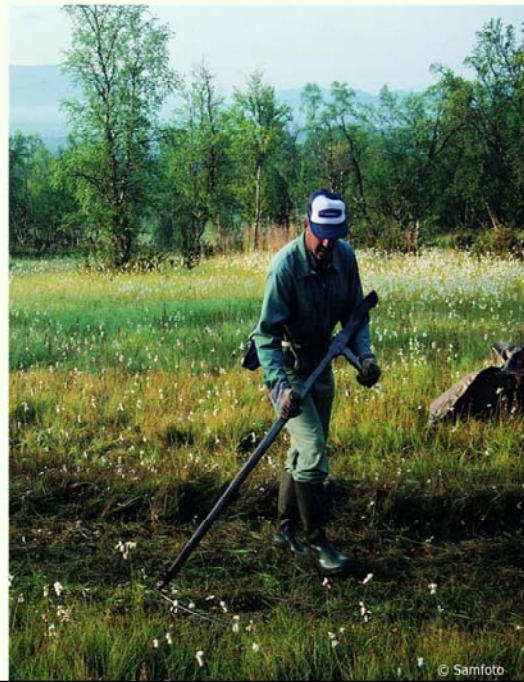
Ikke-bruk

Manglende kunnskap

Nedbygging

Forurensning

Klimaendringer

19

Naturtyper: Ensartet type natur som omfatter alt plante- og dyreliv og de miljøfaktorer som er der.

Hva kan ordningen med utvalgte naturtyper bety for naturtypen slåttevær?

- Ikke-bruk. Utvelging gir økt grunn til å gi tilskudd
- Manglende kunnskap. Utvelging fører til økt kunnskap
- Nedbygging. Utvelging fører til at det må foretas mer helhetlige vurderinger av om tiltaket kan tillates eller ikke
- Forurensning. Det kan lages strengere normer for forurensning i den utvalgte naturtypen
- Klimaendringer. Ved å ta vare på tilstrekkelig mange forekomster styrker man naturtypens overlevelse selv om naturtypen enkelte steder går tapt

Gjengroing

En av de største utfordringene i arealforvaltning i dag er å forstå, og håndtere kraftig gjengroing etter opphør av hevd i kulturmark

1976

2004

20

Gjengroing

En av de største arealforvaltningsutfordringene i dag er å forstå, og å håndtere det faktum at det finner sted kraftig gjengroing etter opphør av hevd i kulturmark

Bildene viser **Sandøykilen (kilen mellom Sandøya og Færøya) i Farsund**, fotografert av Oddvar Pedersen 9/8-1976 og igjen 9/9-2004.

Områdevern

Økt fokus på begrunnelsen for vern og bruk innenfor verneområder

21

Foto: Marianne Gjerv

Bildet viser: Hjerkinns med utsikt mot Snøhetta

Naturmangfoldloven vil gi

- **Tydligere regler om områdevern:** Færre vernekategorier og mål for områdevern som krever tydeligere begrunnelser for vern
- **Bruk innenfor verneområder:** Bruk som bygger opp under verdier skal kunne fortsette, forvaltningsplaner og jevnlig revisjon av forvaltningsplaner

Vernet natur må forvaltes

Opprettholde
verneverdiene

Forvaltnings-
planer

Skjøtselstiltak

Foto: Statens naturoppsyn

22

Bildet viser: Statens naturoppsyn (SNO) driver skjøtsel i Stigen i Sogn og Fjordane.

Ikke tilstrekkelig å opprette verneområder – de må også forvaltes og skjøttes

Forvaltning av verneområdene har høyt fokus i regjeringen. I budsjettet for 2009 bevilgningen til forvaltning av verneområder økt med ca 50 millioner, til totalt 158 mill kr.

Det er en stor utfordring å opprettholde verneverdiene.

Overordnet mål for forvaltningen av verneområdene: verneverdiene skal ikke svekkes.

Forvaltningen skal være i tråd med verneforskriften og andre statlige retningslinjer

God forvaltning er også konfliktdempende.

Regjeringen fortsetter derfor opptrappingen av arbeidet med forvaltningsplaner og skjøtselstiltak.

Forvaltningsplanene er viktige styringsdokumenter. De skal utdype og konkretisere verneforskriftene.

Differensiert forvaltning

Bildet viser: toppen av Galdhøpiggen

Bruk og vern

- en del områder tåler bruk mer enn andre
- differensiert forvaltning viktig!

For eksempel Jotunheimen er en brukspark, der friluftslivet står sentralt.

I forvaltninga av Reinheimen er det å ta vare på villreinen og andre naturverdier sentralt.

Verdiskapingsprogrammet på kulturminneområdet

Foto: Vest-Agder fylkeskommune

Foto: Thomas Brekke, Høgskolen i Vestfold

Foto: Gode sirkler

24

Bilder: Tre av pilotprosjektene i verdiskapingsprogrammet på kulturminneområdet

Til venstre – Porto – Franco – Frihavnsdagene i Kristiansand.

I midten – Hammerdalenprosjektet i Larvik - skal utvikle en ”ny” bydel med grunnlag i områdets historie, karakter og kulturminner.

Til høyre: Fjell festning – del av prosjektet ”Perler i Nordsjøløypa” i Hordaland.

Verdiskapingsprogrammet på kulturminneområdet har pågått siden 2005.

Målet med programmet:

- Ta kulturminner i bruk i utviklingen av lokalsamfunn og lokalt næringsliv,.
- Spre kunnskap om hvordan bærekraftig bruk av kulturminner fremmer næringsutvikling og styrker lokalsamfunn og regioner

Verdiskapingsprogrammet på kulturminneområdet har vært vellykket.

Mye erfaring derfra blir brukt i dette nye verdiskapingsprogrammet for naturarven.

Miljømessig verdiskaping

Verdiskapingsprogrammet skal bidra til at det skapes flere typer verdier, ikke bare penger

Programmet skal også bidra til miljømessig verdiskaping

Det betyr bl.a

- god helhetlig planlegging og forvaltning
- mindre forurensning,
- bevaring av naturmangfold.
- Forvaltning som bedrer naturkvaliteten
- vern, pleie, restaurering og skjøtsel

For eksempel

-slått av ugjødslede enger for å ta vare på sjeldne planter og sopp.

Kulturell verdiskaping

Harald Oskar Sohlberg, 1914 "Vinternatt i Rondane"

Foto: Nasjonalgalleriet

Bildet viser: maleriet "Vinternatt i Rondane" av Harald Oskar Sohlberg
Også kalt «Vinternatt i fjellene». Maleriet er kåret til Norges nasjonale maleri av Nitimen og Dagbladet på 1980-tallet. Innkjøpt av Nasjonalgalleriet

Programmet skal bidra til kulturell verdiskaping :

-løfte fram lokal identitet og stolthet

-Naturmiljøer kan gi opplevelseskvaliteter og dybde til et sted og tilføre stedet symbolsk betydning.

-Storslagne eller særpregede landskap, en flott utsikt eller å se sjeldne dyr eller planter er en stor opplevelse for de fleste.

- For mange vil bare det å vite at slikt eksisterer ha en stor verdi.

Kulturell verdiskaping

Bildet viser; Rasteplassen Sohlbergplassen som ligger et av stedene der Sohlberg har stått og malt (han sto mange steder og lagde skisser)

Maleriet brukes nå i markedsføringen av Nasjonale Turistveier – Rondaneveien = riksveg 27 fra Enden, gjennom Sollia og Atndalen til Folldal. Over 20 mill er brukt på denne veien hittil.

Kultur (et maleri) gir opplevelse til natur (rasteplass på nasjonal turistvei)

Utsikten gir opplevelseskvaliteter og dybde til stedet og tilføre stedet symbolsk betydning

Sosial verdiskaping

Samarbeid

Samhandling

Engasjement

Fellesskap

Tilhørighet

Nettverk

28

Sosial verdiskaping

Bildet viser: Lundkommardagen på Lovund 14. april når lundefuglen kommer tilbake fra havet for å hekke i Lundura på Lovund. Øy på Helgelandskysten. Lurøy i Nordland

Verdiskapingsprogrammet skal bidra til **sosial verdiskaping** ved å

-løfte fram lokal bevissthet og engasjement rundt naturområdene

-bidra til lokal stolthet

-bidra til at lokalbefolkningen får øynene opp for vernets muligheter

Økonomisk verdiskaping

Bildet viser: Camp og rast med kløvhest som hviler på beite ved lavvo etter fjelltur over vidda. Kalhovd. Hardangervidda.

Økonomisk verdiskaping

De økonomiske ringvirkningene kan innebære

- økning i antall besøkende til området,
- Flere i guidede turer
- Lengre opphold
- Flere overnattinger i randsonene
- Mer omsetting av lokal mat
- Pakketurer
- Mer besøk til lokale kulturtilbud
- økt tilflytting,
- økt sysselsetting generelt,
- overskudd i eksisterende bedrifter, -
- Nyetablering av overnattingsbedrifter, aktivitetsbedrifter, handelsstanden.

Kunnskap og kompetanse

30

Bildet viser: Moskus på Dovrefjell

Opplevelser skapes, hvorfor reiser vi til Afrika for å se på ville dyr, når vi kunne sett moskus på Dovre?

Verdiskapningsprogrammet skal bidra til **profesjonell produktutvikling** i det å skape naturopplevelser.

For eksempel:

- Støtte kurs i pedagogisk formidling av naturkunnskap.
- Støtte idédugnader og kurs om hvordan aktiviteter i naturen og naturopplevelser kan bli salgbare produkt.
- Bidra til nettverk for aktører som driver med næringsutvikling knyttet til naturopplevelser.

Bildet viser: Nettsidene til de økoturismebedriftene som sist har blitt godkjent:

Matsafari tar med gjestene på en kombinasjon av mat- og naturopplevelser i nærområdet rundt Stavanger

Turgleder: Turgleder holder til på Rena og tilbyr blant annet villmarksturer, ulvesporing, padling og naturkurs på innlandet for de som vil lære mer om friluftsliv.

Hardangervidda Fjellguiding består av tre spreke og kunnskapsrike damer som guider fjellturer med Geilo og Dagali som utgangspunkt.

Verdiskapingsprogrammet skal tilrettelegge for samarbeid mellom forvaltningsmyndigheter og næringsvirksomheter som ønsker **økoturismesertifisering**, for eksempel med støtte til kursing.

Nå har vi 10 økoturismebedrifter i Norge

Vi vil gjerne ha flere!

Å bli godkjent økoturismebedrift er et kvalitetsstempel

De må tilfredsstillende mer enn 100 krav

Økoturisme er en egen nisje innenfor det natur- og kulturbaserte reiselivet.

Nasjonalparklandsby og kommuner

Bildet viser: Gården Simashaugen, Vingelen, Tolga kommune i Hedmark

Vingelen er en av nasjonalparklandsbyene

Kulturminnevernet har bidratt til nasjonalparklandsbyens særpreg og opplevelsesverdi

MD lanserte for omtrent ett år siden en satsing på utvikling av nasjonalparklandsbyer og nasjonalparkkommuner

Prosjektetsklare styrke verdiskapingen i kommuner og lokalsamfunn med utgangspunkt i nasjonalparkenes verdi som kvalitetsstempel på villmarksnatur.

23 kommuner fikk status som nasjonalparkkommuner. Hovedkriteriet for tildeling av status som nasjonalparkkommune, er at kommunen skal ha nasjonalparkareal på minimum 30 % av kommunearealet, 300 km² eller en hel nasjonalpark innenfor sine grenser.

Ved valg av nasjonalparklandsby ble det lagt vekt på at tilreisende skal føle at de kommer til et livskraftig samfunn som har en naturlig kontakt og beliggenhet til nasjonalparken.

De fem stedene som har fått tildelt status som nasjonalparklandsbyer er Fossbergom i Lom kommune, Geilo i Hol kommune, Jondal i Jondal kommune, Storslett i Nordreisa kommune og Vingelen i Tolga kommune.

Natur + Kultur = Sant

Bildet viser: en fangstgrav for reinsdyr. Rett ved stien mellom Fondsbu og Olavsbu. Mjølkedalen. Jotunheimen nasjonalpark.

Reinen følger fortsatt gamle trekk som veidefolket visste å utnytte sine sinnrike fangstsystemer.

Fangstsystemene ligger fortsatt intakte i mange områder.

De kan danne grunnlag for opplevelse og verdiskaping i distriktene.

Kulturopplevelser gir turen en rikere dimensjon

Kombinasjonen kultur og natur appellerer til enda flere mennesker enn de rene naturopplevelsene gjør. Derfor håper vi på et godt samarbeid med verdiskapingsprogrammet på kulturminneområdet og deres pilotprosjekter

Utfordring til dere: Se natur og kultur i sammenheng. Vis hvordan natur- og kulturarven sammen danner grunnlag for lokal verdiskaping.

Da gjenstår det bare å ønske dere til lykke til med søknaden!

Takk for oppmerksomheten!